

Posudek vedoucího práce na bakalářskou práci:

Denisa BREJCHOVÁ, *Císař Caligula mezi megalomanií a realitou*. UK FF Praha 2023. S. 86 (v textu 12 obr.).

Výběr svého tématu a cíle bakalářské práce autorka vysvětluje ve stručném úvodu, kde podává jen nejnnutnější informace o okolnostech Caligulova nástupu na trůn; jeho zároveň kontroverzní i pozoruhodná osobnost ji „vyprovokovala“ k osobnímu prozkoumání literárních pramenů se snahou posoudit přístup antických autorů k tomuto vladaři a zvážit věcnost a objektivitu jejich údajů. Cítí přitom určité sympatie pro tohoto mladíka, který nemusel přece být zcela špatný.

Kapitola 2. (Charakteristika primárních pramenů, s. 12-36) je nejrozsáhlejší a je věnována posouzení základních literárních pramenů pro vládu a osobnost Caligulovu: Filón Alexandrijský, Flavius Josephus, Suetonius a Cassius Dio (více mohla být vytěžena Senekova díla, byť by asi nic nového nepřinesla). Po nejstručnějších životopisných údajích sleduje autorka u autorů typ díla, základní kompozici, příp. prameny, a hlavně pak „obraz císaře Caliguly“ v každém díle. Autorka si je vědoma různého druhu posuzované literatury, dobře diferencuje specifické zájmy autorů a dělá si základní přehled o tom, čemu uvedení autoři věnují svou přednostní pozornost a kolik císařových činů je vlastně literárně zaznamenáno. Důležitý je její postřeh rozdílu v zájmu židovských (zvl. císařova socha v jeruzalémském chrámu) a římských autorů (které právě to vůbec nezajímalo; jejich mlčení ale neznamená, že by si Filón a Josephus vymýšleli! S. 35). Přehled této kapitoly pokládám za velmi užitečný. V případě Flavia Josepha však autorka opomněla obdobné pasáže z *Bell. Jud.*

Klasifikaci Caligulových činů a z ní vyplývající některá dílčí hodnocení císaře obsahuje kap. 3, která tak je vlastním jádrem práce. Po dobré úvaze autorka dělí císařovy činy na „normální“, „zvláštní“ a „šílené“, vesměs z dobrých důvodů, neboť pramenná literatura hodnotí prakticky všechny Caligulovy činy na pozadí představ o šíleni. Svůj výklad vhodně konfrontuje s komentáři odborných autorů, s nimiž se nebojí nesouhlasit. Pasáže o jednotlivých činech nejsou ovšem proporcionálně vyrovnané, neboť vše závisí na obsažnosti pramenných údajů a na pozornosti, kterou tomu či onomu věnuje sekundární literatura. Není tedy divu, že nejvíc místa je věnováno pontonovému mostu v Neapolském zálivu (s. 40-43), nepovedené výpravě do Británie či deifikaci sestry Julie Drusilly. Autorka si počíná vesměs rozvážně, důsledně posuzuje možnost reality, pramenného zkreslení či skutečné megalomanie. Větší pozornost mohla věnovat „státnickému“ kontextu aféry Tiberia Gemella (s. 46n.; jeho usmrcení na pozadí zrušení platnosti Tiberiovy závěti?), v případě deifikací bych více připomněl možný vliv Egypta (srov. s. 47n.; za Caliguly se např. po desetiletích útlumu posiluje Isidin kult); v pasáži o Caligulově zálibě v závodech, divadle a tanci (s. 50) mi chybí je vztah ke gladiátorům (víme něco?), mohl být připomenut Nero. Co na s. 43 znamená „cca 3000 obchodních lodí“? Nemá jít o pontony?

Ve 4. kapitole se autorka věnuje Caligulovým mincím, což je velmi důležité pro možnost konfrontovat oficiální, tj. autentický materiál a informacemi písemného, tedy nejméně druhotného charakteru. Protože obrazy, příp. legendy mincí sloužily mj. k propagandě císařovy politiky a oslavě jeho osoby, dalo by se čekat, že na nich v nějaké míře budou reprezentovány počiny, kterými se Caligula v literatuře „proslavil“. Po prověrce jeho ražeb autorka odůvodněně konstatuje, že nic takového se na mincích neobjevuje; Caligula oslavuje především svou rodinu, jeho osobní prezentace je velmi prostá. Autorka si dala práci s porovnáním metrologických údajů a dochází k závěru, že za jeho vlády nedošlo k žádnému „kažení“ měny a že tedy císařovo hospodaření nevedlo ke krizi, jak naznačují některé prameny literární. Autorka oceňuje i některé Caligulovy novinky v administrativě mincovnictví.

Poslední dvě kapitoly se zabývají vybranými moderními díly s caligulovskou tématikou, a to v sekundární, tedy odborné literatuře (kap. 5) a v umělecké tvorbě (/kap. 6). Zdůrazňuji samozřejmě, že v obou případech jde o omezený výběr titulů, dostačující ale v kap. 5, kde autorka posuzuje na širším časovém prostoru posun v odborném hodnocení Caligulovy vlády a hlavně osobnosti a zjišťuje v posledních desetiletích tendenci k určité rehabilitaci císaře proti jednoznačně negativnímu hodnocení pramennému (podobně je tomu ostatně i u Nerona a Domitiana). Kol. Brejchová se ve svém vidění císaře s touto tendencí shoduje. Souhlasím s ní v názoru, že lékařské (psychoanalytické) pokusy „vysvětlit Caligulu“, které samozřejmě zůstávají odkázány na negativní údaje literatury, jsou v podstatě bezcenné. Autorčin výběr děl pro kap. 6 je podstatně hubenější (1 drama, 2 romány, 1 film), ale její pokus o posouzení toho, jak se umělci „vypořádali s přejímáním antického narativu o šíleném císaři a pro jaké vlastní pojetí jeho charakteru se rozhodli“ (s. 74) je sympatický a její posouzení autorských přístupů k této látce, např. A. Camuse v *Caligulovi* (poznámávám, že při premiéře v pařížském divadle hrál titulní roli tehdy zářící G. Philippe), je adekvátní a bystré. Přece jen: po vlastní četbě uvedených děl bych čekal obsáhlejší a osobnější rozbor. Časová nouze?

Ve stručném závěru autorka porovnává výsledky jejího zkoumání s cíly, které sledovala. Konstatuje neobjektivnost antických autorů, odmítá Caligulovo šílenství, jeho činy se dají racionálně vysvětlit. Její konečné hodnocení, že „studium Caligulovy osobnosti ve mně zanechalo dojem, že se jednalo o inteligentního a schopného vládce, který měl zálibu v megalomanských činech“, je ovšem šalamounské a trochu paradoxní.

Po formální stránce nemám, co zásadního vytknout. Výklad je jasný, hutný i čtivý; prohrěšků proti češtině jsem potkal minimum: s. 51 má být měděná semis, měděný quadrans; s. 74: Caligula byl (!) vydán; s. 80: věcně lépe formulovat „kontroverzní obraz Caligulovy osobnosti“. Autorčiny odkazy na prameny, buď přímo v textu (kap. 2) nebo v poznámkách, jsou spolehlivé. Soupis použité literatury obsahuje pro úroveň bakalářské práce jistě dostatečný počet titulů.

Kol. Brejchová zpracovala své téma s upřímným zájmem a odvedla poctivou práci, v níž prokázala, že dokáže kriticky hodnotit pramenný materiál, odhadnout osobní, příp. politické motivace autorů, kdy negativní hodnocení vládce vychází z apriorní nedůvěry vůči moci. Prokázala dostatečnou samostatnost v práci se sekundární literaturou, kterou dokáže i polemicky odmítnout. Její snaha Caligulu pochopit a zčásti od kritiky očistit, i poukazem na to, že trpké zkušenost z mládí se na něm musely nějak podepsat, je sympatická. Zbývá jen vysvětlit, proč se právě na tohoto mladíka autoři soustředili jako na prvního ryze negativního, šíleného despotu mezi římskými císaři – proč, na které asi nikdy nenajdeme spolehlivou odpověď. Závěrem tedy hodnotím práci kol. Brejchové jako úspěšnou, jejíž zpracování bylo jistě pro autorku náročné i vzhledem k dlouhodobým zdravotním potížím, s nimiž se potýká.

Předběžný návrh hodnocení: velmi dobře +.

Praha, 17. 1. 2023.

Václav Marek